

Annyi magyar, ahány betelepült menekült a Vajdaságban

írta Friedrich Anna, megjelent a Családi Kör oldalain

Vajdaságban 1918 és 1924 között száműzetés vagy kiutasítás folytán 45 000 magyar nemzetiségű közigazgatási alkalmazott, értelmiségi, birtokos, tőkés és a teljes politikai elit távozni kényszerült az országból. Ebben az időszakban kezdődött meg és azóta is folyamatosan tart a jugoszláviai magyarság elvándorlása a nyugati és a tengerentúli országokba. Eközben ugyanilyen folyamatos a szerbek betelepülése Vajdaságba. A legújabb háború, erőszakos mozgósítás és más jellegű nyomásgyakorlás következményeként 1991-től napjainkig számítva – akárcsak a Trianonnal megkezdődött időszakb elején – több tízezerrel lett kisebb a vajdasági magyar nemzeti közösség

A fenti adatok és megállapítások megtalálhatók Mirnics Károly szociológusnak a Betelepítések, kitelepítések és vándormozgalmak című tanulmányában, amely szerves részét képezi a Fészekhagyó vajdaságiak címmel a napokban megjelent tanulmánykötetnek. A fennállásának tíz évére most visszatekintő vajdasági Magyarágkutató Tudományos Társaság legújabb kiadványa ez – a kötet bemutatója a múlt szombaton volt Szabadkán –, amely a legújabb migrációkutatások cseppet sem biztató eredményeit tárja elénk.

Ahány magyar, annyi menekült (szerb)

Maguknak a számoknak az alakulására a mindennapi élet eseményei, a közvetlen környezetünkben tapasztalt változások alapján már a hétköznapi emberek is sok alkalommal következtethetnek. Tanúi voltunk a legközelebbi hozzátartozók és barátok, a kollégák, az orvos, a pedagógus, a játszópajtás kényszerű távozásának, mégis döbbenetes felismerni azt a folyamatot, amely a vajdasági magyar közösség fogyásában visszafordíthatatlannak tűnik. Hogy ez a folyamat államilag ösztönözve volt, azt is tapasztalhattuk a mindennapi életben az erőszakos mozgósítások címzetteinek nemzeti összetételét, a munkahelyek elvesztését, a szakmai mellőzést, a nagy pénzekkel és ház- vagy lakásvásárlási szándékkal ide érkező menekültek által is.

Mint Gábrityné dr. Molnár Irén szociológus az egész európai vándormozgalmakat szemlélve állapítja meg a kötetben megjelent A jugoszláviai magyarok vándormozgalmának okai és méretei című tanulmányában, az európai történelemre jellemző vándormozgalmak a következő évszázadban sem állnak le. Itt nálunk azonban érdekes jelenségre bukkant a kutató:

– A volt Jugoszlávia területén már a 80-as években, tehát akkor, amikor még nem volt háború, tapasztalhatóak voltak olyan migrációs folyamatok, amelyek azt a törekvést tükrözik, hogy az úgynevezett államalkotók egy területen koncentrálódjanak. Már akkor, ismétlem, amikor még nem volt háború, a szlovénok Szlovéniába, a horvátok Horvátországba, a szerbek koncentrációba igyekeztek. Ami Vajdaságot illeti, ezen a területen belül is megfigyelhetők jellemző mozgások. 1948-ban Vajdaságban a lakosság 80,5 százaléka őshonos volt, az 1981-es adatok szerint 59 százalék volt az, az 1991-es népszámlálás viszont már azt mutatja, hogy az őshonos lakosság részaránya csak 55,3 százalék, miközben a többi betelepült, a betelepültek között 320 000-300 000 szerb van.

Népszámlálási adatok 1991-ből

Összlakosság | Magyarok |
Jugoszlávia 10 394 026 | 344 147 | 3,31 százalék
Szerbia 9 778 991 | 343 942 | 3,51 százalék
Vajdaság 2 013 889 | 339 491 | 16,85 százalék

Ez tehát az etnikai arányok megváltoztatását hozta magával, ami az újabb, jövőre vagy két év múlva várható népszámláláskor bizonyosan adatokkal lesz alátámasztható. Pedig dr. Szalma József jogászprofesszor nem hiába állapítja meg, hogy a „...lakosság nemzeti összetételét megváltoztató, a kisebbségek jogait csorbító intézkedések igencsak érintik a kisebbséget. Nálunk ezeket az intézkedéseket megtették a magyar kisebbség megkérdezése nélkül, pedig a nemzetközi jogszabályok értelmében nem lett volna szabad az érintett nemzeti kisebbség akarata ellenére.” Vajdaságban a belső vándormozgalmak, azaz az önkéntes áttelepülés fő jellemzője a magyarok szempontjából a Vajdaságban való maradás. Gábrityné dr. Molnár Irén rámutat, a magyarok 51 százaléka az 1991-es népszámlálás adatai szerint nem változtatott lakóhelyet. Akik viszont rászánták magukat erre, azok faluról városba, Bánátból Bácskába települtek. Például 1961-ig 8760 magyar települt át Bánátból Bácskába.

Ez a helyben maradási tendencia a magyarok részéről azonban mit sem jelent az etnikai arányok megtartása szempontjából: 1991-ben Vajdaságban betelepülteként már 914 929 főt tartottak nyilván. Ehhez jött a legújabb menekülthullám, amellyel elsősorban a szerbek száma gyarapodott, miközben az őshonos lakosság távozni kényszerült. Egy kimutatás szerint 1991-től minden évben tömegesen érkeztek menekültek Vajdaságba, 1992-ben ez a szám elérte az 53 ezret, 1995-ben pedig a majdnem 140 ezret, úgyhogy mindent összeadva ma Vajdaságban 260 000-re tehető a betelepült menekültek száma. Ez azt jelenti, hogy a lakosság mintegy 13 százaléka menekült. Ha ezt a számot a vajdasági magyarok becsült lélekszámával próbáljuk meg összehasonlítani, akkor majdnem egyenlőségjelet tehetünk: ugyanannyi a menekült, ahány magyar él Vajdaságban.

– Számunkra jó, hogy elhalasztották a népszámlálást, mert ha az idén megejtették volna, megdöbbentő lenne, miként fogyott meg az 1991-ben a lakosság 17 százalékát képező magyar népesség – mutat rá Gábrityné dr. Molnár Irén. – Becslések szerint ma 300 ezer alatt van a vajdasági magyarok lélekszáma, ha a külföldre elvándoroltakat és azokat vesszük számba, akik külföldön tanulnak, akkor azt mondhatjuk, hogy 285 000-en vagyunk magyarok Vajdaságban.

Vajdasági magyarok Magyarországon

A fogyás, az elvándorlás a 60-as évektől errefelé jellemző volt a vajdasági magyar közösségre. A 60-as években a nyugati országokba, továbbá a Kanadába és az Ausztráliába való elvándorlás volt a jellemző. Hajlamosak vagyunk ezt a migrációt gazdasági okokkal, a jobb megélhetés vágyával magyarázni, de ha csak néhány szegmentumot – az akkori gazdaságpolitikát, a magyar kisiparosok megadóztatását, a magyar szakemberek előmenetelének korlátozását – említünk, akkor nagyon is tudatos állampolitikát sejtethetünk, amely abban az időszakban is a magyar népesség erőszakos csökkentésére irányult.

Az 1990-es években új bevándorlási cél jelentkezik a vajdasági magyarok körében: Magyarország. Az oda menekülők kevesen mentek menekült-településekre. A kezdeti szakaszban rokonoknál, ismerősöknél húzódtak meg vagy a magukkal vitt pénzből tartották el magukat, az itt eladott vagyonból ott lakást vettek, vállalkozásba kezdtek. A kivándorlók többsége értelmiségi vagy műszaki szakember, a középosztályhoz és a középkorosztályhoz tartozott, hiányuk rányomja bélyegét az itthon maradottak

életére. A vajdasági magyar újságírók közül például 145-en mentek el 1990 és 2000 között {Surányi Zoltán: Kényszerpálya (vagy) az Ígéret Földje?}, a vajdasági magyar színészek közül pedig 37-en, 22 színész és 15 színésznő, továbbá 2 rendező távozott el az utóbbi évtizedben (Dr. Franyó Zsuzsanna: Rekviem eltávozott színművészeink középnemzedékéért), de nem lehet sokkal jobb a helyzet más értelmiségi csoportok esetében sem. Például Törökkanizsán pillanatnyilag nincs egyetlen magyar orvos sem – állapítja meg Mészáros Zoltán törökkanizsai történész Hogyan találta fel magát a magyar értelmiség 1991–2000 között Törökkanizsán című tanulmányában.

S akik elmentek, visszajönnek-e? Ez is, akárcsak a távozás, egyéni döntés kérdése, de hangulatukra némileg következtetni lehet abból a tanulmányból, amelyet T. Mirnics Zsuzsa készített a Magyarországon tanuló vajdasági magyar egyetemi hallgatók körében. A megkérdezettek mintegy 40 százaléka Jugoszláviában és külföldön egyaránt munkát, elhelyezkedési lehetőséget keres majd tanulmányai befejezése után, mintegy 35 százaléka viszont egyértelműen kimondta, hogy elsősorban Jugoszláviában szeretne élni. A magyar társadalomba való beilleszkedés hiányára is rámutatnak ezek az adatok: a fiatalok jelentős része azt tapasztalta, hogy a magyarországi magyarok a vajdasági magyarokkal szemben gyakran intoleránsak, nem ismerik, nem tudják és nem akarják megérteni a kisebbségi sorsot – állítja T. Mirnics Zsuzsa, de hozzáteszi: – A Magyarországon élő vajdasági fiatalok barátok nélkül, a megbélyegzettség érzésétől szenvedve, és mégis dacosan, kitartóan úgy látják: Magyarországon van több lehetőségük.

A magyarországi társadalomnak a határon túlról érkezők iránti intoleráns viszonyulása még a fiatalok partnerkapcsolatában is megnyilvánul: adatok szólnak arról, hogy a vajdasági magyar egyetemisták baráti és partnerkapcsolataikat egymás között keresik. Ez sokban annak a következménye is lehet, hogy Magyarországon külön kollégiumokban helyezik el a határon túlról érkezett egyetemistákat, határon túli magyarnak szinte lehetetlen bejutni például az orvosi egyetem szakkollégiumába – ily módon természetszerűleg azokkal alakulhatnak ki a párkapcsolatok, akikkel a fiatalok több időt tölthetnek együtt.

A Magyarországon tanuló fiatalok lelkiállapotára tehát rányomják bélyegüket az integrálódási nehézségek, a „külföldi” megbélyegzés, aki valamit „kap” Magyarországon. Papp Árpád A vajdasági magyar áttelepülők sorsa az anyaországban címmel adja közre azoknak a mélyinterjúknak a sugallatát, amelyeket Magyarországra áttelepültek körében készített. Ezeket az egyéni sorsokat következtetésekkel összegezni nem lehet, csupán szemléltetésül szolgálhat például egy áttelepült nő vallomása, amelyet a tanulmányból idézünk:

„Itt a nő szexuális tárgy – társadalmilag megbecsült mondjuk Szabadkán –, itt objektum a munkahelyen is, mert vagy megk... az igazgató vagy nem, és az előbbire, úgy érzem, egyesekek még büszkéek is. Itt még kiszolgáltatottabbá válik a nő, mert a férj nem tudja eltartani a családot, és az a tízezer is kell, amit a nő keres, és akkor nem szabad hogy kirúgják, ki van szogáltatva, rá van kényszerítve, hogy eltűnjön mindent. Odahaza ez nem volt. Ha az igazgató, mondjuk, rám szállt volna, akkor fölmondok. Itt meg megszokták, elfogadják, sportot űznek belőle, legalábbis itt, Szegeden.”

(a szerk. megjegyzése: itt figyelembe kell venni hogy egy egyéni esetről van szó, tehát általónisátani egy esetet egy egész országra, szerkesztőségünk véleménye szerint, nem volt, a szerző célja sem.)

Kellő védekezési mechanizmust

És mi történik azokkal, akik itthon élnek tovább az életüket?

„A vajdasági magyarság személyiségjegyeit elemezve az tapasztalható, hogy két olyan személyiségjegy figyelhető meg, amelyből arra következtethetünk, hogy a személyiség a folyamatos sebzettség és sebezhetőség – vulnerabilitás – állapotában él. Ezek: a kisebbségi érzés és a depresszió (Dr. Sági Zoltán: Délvidéki lelkiállapot). A kisebbségi érzés szemléltetésére íme néhány jellemző gondolat a

tanulmányból: Az egyén átéli azt, hogy „nekem nem szabad örülnöm”, „nem szabad szeretnem”, „nem szabad dühösnek lennem”, „nem kerülhetek senkihez sem közel, mert akkor látszana, hogy mennyire kisebb-kevesebb vagyok”... És ha mindez találkozik a depresszió jegyeivel, kialakul a sajátos délvidéki személyiségszerkezet, aminek következménye a nem adekvát védekezési mechanizmus, amely szerint „a legjobb védekezés a menekülés”.

Hogyan találjuk meg hát mi, vajdasági „fészekhagyó” magyarok az igazi otthonunkat, mit kell tennünk, hogy életünk fő jellemzője ne a menekülés legyen? A lelkiállapotra és gondolatvilágra a politikai viszonyokon kívül kétségkívül a gazdasági élet alakulása is hatással lesz, és ha meg is szűnne a folyamatosan tartó elüldözés politikája (a majd egy évszázada tartó tapasztalat nem ad reményt erre), a gazdasági okokból történő elvándorlásra akkor is számítani kell. (Szecsei Mihály parlamenti képviselő figyelmeztet arra, hogy például a vajdasági magyarok elvándorlásának egyik célországa, Németország a jövőben is igényli majd a külföldi munkaerőt – egyes becslések szerint évente mintegy 300 ezer bevándorlót.) A Magyarországkutató Tudományos Társaság legújabb tanulmánykötetének adatai számos vonatkozásban utalnak arra, hol, mely szakterületen mi minden lenne a teendő. Az új nemzedék magyar anyanyelvi képzése (a szórványmagyarok anyanyelvi iskoláztatásának megoldása), az ittmaradottak itthoni gazdasági boldogulása, az ittmaradt középréteg felemelése stb. a napi politika része is. Nemzeti közösségben gondolkodva: alakítsuk ki az adekvát védekezési mechanizmust minden szinten.

Friedrich Anna

fórrás: Családi Kör, Újvidék